

ЧОВЕШКИЯТ КАПИТАЛ В ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА В БЪЛГАРИЯ

В новата колективна монография на от доц. д-р Матю Матев – ръководител, доц. д-р Алла Кирова и доц. д-р Ирена Зарева¹ са представени резултатите от научно изследване, извършено през периода 2009-2011 г. в рамките на научноизследователската програма на Института за икономически изследвания при БАН. Проблемът, свързан с влошаващото се състояние на човешкия капитал в сферите на образованието и науката през последните 20 години в България е изключително актуален и е с нарастваща важност за развитието на българската икономика. Във връзка с това авторите си поставят теоретични и практико-приложни задачи за решаването му. Сред тях са определянето на същността, особеностите и социалните функции на човешкия капитал в образованието и науката в България; икономическата оценка на неговото състояние, както и открояването на важни насоки за бъдещото му развитие, с оглед неговата роля и място в икономиката на страната. Представените в монографията резултати безусловно доказват необходимостта от създаване на подходящи условия за съхранението и развитието на човешкия капитал в анализираните сфери, която се определя от процесите на евроинтеграция, изграждането на икономиката на знанието и преодоляването на негативните ефекти от последната икономическа криза.

Разработената от доц. А. Кирова първа глава е посветена на теоретичните аспекти на същността и особеностите на човешкия капитал в образованието и науката. В нея в исторически план е проследено развитието на теорията на човешкия капитал, характеризирани са мястото, спецификата и значението му в образованието и науката. Теорията и историята на проблема са представени професионално и акуратно, като е систематизиран и анализиран голям обем чуждестранни и български литературни източници. Направени са обобщения на постиженията на икономическата мисъл по проблема. Доц. Кирова поема предизвикателството да изведе дефиниции, да направи систематизации, изводи и обобщения, отнасящи се непосредствено до понятието “човешки капитал” в образованието и науката – въпрос с ограничена степен на отразяване в икономическата теория, с което допринася за обогатяване на съществуващите знания в тази област. Тя прави стъпка напред и при изясняване на понятия като “човешки ресурс”, “работна сила”, “човешки фактор”, “човешки капитал и потенциал”, “интелектуален капитал” и др. По няколко критерия са систематизирани типовете човешки капитал, типовете знания, изискванията за изпълнение на научни изследвания. Изведени са специфичните качествени характеристики на

---

¹ Алла Кирова, Ирена Зарева, Матю Матев. Съхранение и развитие на човешкия капитал в образованието и науката в България. С.: АИ “Проф. Марин Дринов”, 2012, 255 с.

човешкия капитал в образованието и науката, на обществената му значимост, както и възникващите проблеми в процеса на неговото реализиране в условията на нашата страна.

Следващите глави на монографията са посветени на комплексно емпирично изследване и оценка на конкретното състояние на човешкия капитал в образованието и науката с оглед условията за съхранението и развитието му в България.

Глава втора, разработена от доц. И. Зарева, е посветена на практико-приложните аспекти на съхранението и развитието на човешкия капитал в системата на образованието. Във връзка с това най-напред е характеризирана европейската и българската нормативна уредба, а след това на базата на обширен статистически материал е оценено неговото състояние и са открити специфичните му особености в образованието. Определени са условията за функциониране и количествените и качествените характеристики на резултатите от дейността му в тази област. Специален акцент е поставен на финансовото осигуряване, като са формулирани насоки за съхранение и развитие на човешкия капитал в образованието.

Доц. Зарева демонстрира задълбочено познание на актуалните нормативни документи и застъпените в тях цели и политики. На техния анализ и оценка е отделено значително място в работата. Акцентът при характеристиката на състоянието на човешкия капитал в образованието е върху кадровия потенциал и ресурси в детските градини, общообразователните, професионалните и висшите училища. След това е направен анализ на структурите по пол, възраст и вид учебно заведение, като са формулирани съответни изводи. Представени са качествените характеристики – професионална подготовка, образователна структура и т.н., по вид учебно заведение и други критерии. Оценено е качеството на образованието, като са приведени резултати от международни изследвания, вкл. Евробарометър, показващи неблагоприятни тенденции. Представен е обширен анализ на финансирането на образованието. Изведени са проблемите – нормативни, управленски, финансови, които стоят пред образованието. Частта на доц. Зарева е с практико-приложна насоченост, в което се състои и нейният главен принос.

Глава трета, разработена от доц. М. Матев, е посветена на човешкия капитал в областта на науката. Най-напред авторът свързва този капитал с икономическото развитие чрез инвестиционната политика. Той я определя като важна за сближаване по количество и качество на човешкия капитал у нас с този на другите страни от ЕС. След това е направена историческа ретроспекция на европейската политика в областта на науката, като е акцентирано върху нейните цели и задачи. Анализирани са и последните документи, трасиращи европейската политика. Особен интерес представлява анализът на предприсъединителните инструменти и общностни програми. Стига се до неоспоримото заключение, че политиката за формиране на

човешкият капитал трябва да бъде непрекъснато обновявана и осъвременявана. Като важен стимул в това направление е определена европейската интеграция. Формулиран е изводът, че човешкият капитал става един от най-важните за икономическото развитие. Във връзка с това за 15-годишния период са проследени тенденциите в състоянието на персонала, зает с НИРД у нас, като те се свързват с деструктивна научна политика. Структурният анализ на заетите по възраст, степени на образование, научни направления и пол за страната и за БАН като основен научен център са солидна основа за формиране на съвременна научна политика. Интерес представлява и оценката на нормативната база и институционалната организация.

По-нататък авторът анализира финансовото осигуряване на научните изследвания. Тук анализът е подчинен и на проблема “изтичане на мозъци”. Причините за този процес според него са ниските равнища на потребление в България, недобрите възможности за получаване на качествено образование и квалификация, безперспективността при професионалната реализация на висококвалифицираните специалисти. Определени са положителните и отрицателните страни на явлениято “изтичане на мозъци”.

Формулирани са насоки за държавна политика за преодоляване на препятствията пред реализацията на човешкия капитал и за създаване на условия за развитието му в съответствие с европейските стандарти, направено е предложение за извеждането на науката от състава на функция “Общи държавни служби” и записването ѝ като отделна дейност. Предложените мерки и механизми биха имали голямо практико-приложно значение, ако се предоставят и отчетат от управляващите.

Убедена съм, че монографията ще има реална практическа полза за компетентните държавни органи, както и че ще бъде посрещната с интерес не само в академичните среди, но и от всички, които се интересуват от икономическото значение и бъдещето на интелектуалния капитал в България.

Проф.д-р ик. н. Росица Чобанова